

BARBARA JELONEK

**Barbara Jelonek**

(Uniwersytet Wrocławski)

***Problematyka prawna Ajnów w Japonii – badania Bronisława Piłsudskiego i  
sprawa Nibutani Dam***

ABSTRACT

**Legal issues of Ainu in Japan - Bronislaw Pilsudski's studies and Nibutani Dam case**

This article will be presented legal problems of an ethnic minority group Ainu in Japan and legal status and research conducted by Bronislaw Pilsudski on Ainu. In addition, there will be presented Law for the Promotion of the Ainu Culture and the Advocacy for the Traditions of the Ainu and the Ainu Culture and the Nibutani-dam case of 27 March 1997 which was ruled by the District Court in Sapporo.

**Słowa kluczowe:** Ainu, Ajnu, Bronisław Piłsudski, Nibutani Dam, Japonia, prawo, Buronisuwafu Piusutsuki

Termin アイヌ (ainu) w języku ajnuskim oznacza człowiek<sup>1</sup>.

**Pierwsi mieszkańcy Japonii**

Pogląd „*A people without the knowledge of their past history, origin, and culture, is like a tree without roots*” Marcusa Garveya przywołany przez Tomasza Bogdanowicza w artykule

---

<sup>1</sup> K. Sjöberg, *The Return of the Ainu. Cultural mobilization and the practice of ethnicity in Japan*, Nowy Jork 2013, s. 11.; D. L. Phillipi, *Songs of Gods, Songs of Humans: The Epic Tradition of the Ainu*, Tokio 1979, s. 4, 11.

zatytułowanym „*Where are the Ainu now?*” najcelniej opisuje przeszłą i terażniejszą sytuację Ajnu<sup>2</sup>. Ajnowie to rdzenni mieszkańcy japońskiej wyspy Hokkaido, którzy zamieszkiwali również rejony na północ od japońskiej wyspy Honsiu, a także tereny rosyjskiej wyspy Sachalin<sup>3</sup>. Źródła historyczne dotyczące pochodzenia i języka Ajnu nie doprecyzowują dokładnie skąd wywodzi się ta ludność – po pierwsze nie posiadali oni własnego języka pisanego, dlatego z punktu widzenia językoznawczego trudno określić ich pochodzenie, a po drugie z badań archeologicznych wnioskuje się, że pojawili się na terenie Japonii na przełomie młodszej i środkowej epoki kamienia, czyli mezolitu i neolitu<sup>4</sup>, a po trzecie pierwsze materiały historyczne dotyczące Ajnów pochodzą z XV wieku i przedstawiają wzmianki o ich kulturze i obyczajach z XII i XIII wieku<sup>5</sup>. W związku z czym istnieje spór między historykami, etnografami i antropologami skąd właściwie wywodzą się Ajnowie<sup>6</sup>. Historycy sugerują, iż mogą być oni związani z Mongołami, zaś inni badacze przypuszczają, że powiązani są z rasą kaukaską albo pradawną rasą azjatycką albo że jest to odizolowana, endemiczna rasa<sup>7</sup>. Rozkwit kultury Ajnu przypada na epokę Muromachi (XIV-XVIII wiek) oraz Edo (XVII-XIX wiek), z kolei podstawę dziedzictwa kulturowego Ajnu stanowi kultura satsumon (550-1350 r.) lub zgodnie z inną teorią kultura ochocka (350-1400 r.)<sup>8</sup>, a bazowe elementy składające się na ajnujską kulturę pochodzą z drugiej połowy XII wieku<sup>9</sup>. Dwie poniższe mapy przedstawiają potwierdzone naukowo obszary tradycyjnych osad Ajnu z okresu od XVII do XX wieku.

<sup>2</sup> T. Bogdanowicz, *Where are the Ainu now?*,

<https://www.japantimes.co.jp/community/2003/03/02/general/where-are-the-ainu-now/>, dostęp: 09.08.2017 r.

<sup>3</sup> Warto zapoznać się z poniżej wymienionymi pracami: S. Cotterill, *Ainu Success: the Political and Cultural Achievements of Japan's Indigenous Minority*, *The Asia-Pacific Journal: Japan Focus*, Vol 9, Issue 12, No 2, March 21, 2011.; J. Roth, *Political and Cultural Perspectives on Japan's Insider Minorities*, Vol. 3, Issue 4, *The Asia-Pacific Journal: Japan Focus*, April 27 2005.; C. Dubreuil, *The Ainu and Their Culture: A Critical Twenty-First Century Assessment*, *The Asia-Pacific Journal: Japan Focus*, Vol. 5, Issue 11, November 3 2007.; K. Hirano, *The Politics of Colonial Translation: On the Narrative of the Ainu as a "Vanishing Ethnicity"*, *The Asia-Pacific Journal: Japan Focus*, Vol. 7, Issue 4, Number 3, January 12 2009.; C. Yukie, K. Selden, *The Song the Owl God Himself Sang. An Ainu Tale*, *The Asia-Pacific Journal: Japan Focus*, Vol. 7, Issue 4, Number 5, January 12 2009.; A. Lawallen, *Indigenous at last! Ainu Grassroots Organizing and the Indigenous Peoples Summit in Ainu Mosir*, *The Asia-Pacific Journal: Japan Focus*, Vol. 6, Issue 11, November 1 2008.

<sup>4</sup> K. Szostek, *Ajnowie w obiektywie Bronisława Piłsudskiego*,

<http://pilsudski.jcom.pl/foto/Bronek/AJNOWIE%20W%20OBIEKTYWIE.pdf?i=1>, dostęp: 09.08.2017 r.

<sup>5</sup> *History*, The Foundation for Research and Promotion of Ainu Culture "FRPAC",

[http://www.frpac.or.jp/english/files/together\\_06.pdf](http://www.frpac.or.jp/english/files/together_06.pdf), dostęp: 09.08.2017 r.

<sup>6</sup> *Świat z Papieru i Stali: Okruchy Japonii 日本断片*, A. Watanuki, M. Taniguchi (red.), Warszawa 2011, s. 48.

<sup>7</sup> *Final Report*, Advisory Council for Future Ainu Policy, 2009,

[http://www.kantei.go.jp/jp/singi/ainu/dai10/siryou1\\_en.pdf](http://www.kantei.go.jp/jp/singi/ainu/dai10/siryou1_en.pdf), dostęp: 09.08.2017 r.; Zob. więcej B. Piłsudski, *The Collected Works of Bronisław Piłsudski: Aborigines of Sakhalin v. 1: The Aborigines of Sakhalin v. 1 (Trends in Linguistics. Documentation)*, Nowy Jork 1998, s. 267 i n.

<sup>8</sup> *Świat z Papieru i Stali...*, dz. cyt., s. 48.

<sup>9</sup> *Ainu Historical Events*, Ainu Association of Hokkaido, <https://www.ainu-assn.or.jp/english/history.html>, dostęp: 09.08.2017 r.; Zob. więcej *Japan's Minorities: The illusion of homogeneity*, Sheffield Centre for Japanese Studies, M. Weiner (red.), 2008, s. 22 i n.; T. Wicherkiewicz, *Bronisław Piłsudski and the Ainu language - documentation and revitalization. What is language revitalization?*,



wymarłych. Rząd Japonii zawsze podkreślał, że był krajem monoetnicznym<sup>11</sup>, dlatego dopiero dzięki działalności Stowarzyszenia Ajnu na Hokkaido zmienia się dzisiejszy pogląd rządu<sup>12</sup>. Aby zilustrować trudną sytuację geopolityczną Ajnów, warto wspomnieć o dwóch powstaniach związanych z nieprzestrzeganiem narzuconych im zakazów związanych z handlem np. powstanie pod Shakushanina w latach 1669-1672 (handel z Chinami) oraz bitwę pod Kunashiri-Menashi z 1789 roku (handel z Japończykami)<sup>13</sup>. Nie były to jedyne zbrojne wystąpienia tej ludności, ponieważ warto wspomnieć i w kilku zdaniach omówić walkę zbrojną pod Koshamaina z 1457 roku, która odbyła się między Ajnu oraz imigrantami z wyspy Honsiu Wajin – czyli Japończykami<sup>14</sup>. Pomimo, że między Ajnu a Wajinem miały miejsce wojny handlowe mimo, że ludy te przez dłuższy czas utrzymywały przyjazne stosunki polityczne, a Ainu nazywał ten lud „sisam” co oznacza w ich języku „dobrzy sąsiedzi”, to od 1720 roku sytuacja zaczęła się zmieniać. Rodzinny klan Matsumae stopniowo zaczął zajmować tereny Hokkaido i na podbitych terenach organizował własny system administracji. W ramach tego systemu kupcom Wajin, którzy płacili podatki temu klanowi, powierzono zarządzanie stanowiskami handlowymi w Hokkaido. Wykorzystanie Ajnu przez kupców Wajin w ramach tego układu stopniowo osłabiało jedność Ajnu jako wspólnoty tubylczych mieszkańców<sup>15</sup>. Choroby oraz dewastacje upraw, wojny o tereny Hokkaido między tubylcami a najeźdźcami wyniszczały mniejszość. W szczególności choroby doprowadziły w 1822 roku i 1854 roku do sporego spadku ludności Ajnów. W okresie Meiji działania prawne i polityczne władzy doprowadziły do rozpadu społeczeństwa Ajnów m.in. poprzez bezpośrednie administrowanie przez rząd terenami Hokkaido (wygaśnięcie praw własności do ziemi przez Ajnów) i program osiedlania się Japończyków na terenach Hokkaido. Dyskryminacyjna polityka rządu japońskiego doprowadziła do zatracenia się kultury i społeczeństwa Ajnów, z kolei nazwa

<sup>11</sup> Stwierdził tak oficjalnie Yasuhiro Nakasone, który był wówczas przywódcą Partii Liberalno-Demokratycznej. Zob. H. Uemura, *Ainu*, [w:] *Encyclopedia of Contemporary Japanese Culture*, S. Buckley (red.), Nowy Jork 2009, s. 10-11.

<sup>12</sup> *The beginning of history, Ainu Association of Hokkaido*, <https://www.ainu-assn.or.jp/english/begin.html>, dostęp: 09.08.2017 r.; *Ainu Historical Events...* dz. cyt.

<sup>13</sup> B. L. Walker, *The Conquest...*, dz. cyt., s. 48 i n.; *Final Report, Advisory Council...*, dz. cyt.; *Ainu Historical Events...*, dz. cyt.

<sup>14</sup> *History, The Foundation...*, dz. cyt.; B. L. Walker, *The Conquest...*, dz. cyt., s. 27 i n.; B. L. Batten, *To the Ends of Japan: Premodern Frontiers, Boundaries, and Interactions*, 2003, s. 110 i n.; A. B. Irish, *Hokkaido: A History of Ethnic Transition and Development on Japan's Northern Island*, 2009, s. 1, 42 i n, 314.; E. M. Krame, *The Emerging Monoculture: Assimilation and the Model Minority*, Londyn 2003, s. 93.; *Human Variation: From the Laboratory to the Field*, C.G. N. Mascie-Taylor, A. Yasukouchi, S. Ulijaszek (red.), Londyn 2017, s. 164.

<sup>15</sup> C. Abe, *Right to Land and the Ainu*, FOCUS September 2015 Vol. 81; H. Uemura, *Report on a New Policy for the Ainu: A Critique*, FOCUS June 1996 Vol. 4.; Y. Tanaka, *Ainu People Today - 7 Years after the Culture Promotion Law*, FOCUS June 2004 Vol. 36.; A. Lewallen, *Human Rights and Cyber Hate Speech: The Case of the Ainu*, FOCUS September 2015 Vol. 81.; H. Maruyama, *Beyond the Present Ainu Policy: emancipating the Ainu from subordination to Japan*, FOCUS September 2015 Vol. 81.; *Early European Writings on Ainu Culture: Travelogues and Descriptions*, Tom 5, K. Refsing (red.), Londyn 2003, s. 43 i n.

wyspy Ezogachishima lub Ezogashima, która w dosłownym tłumaczeniu nadanym przez japońskich kolonizatorów oznacza „ziemia niecywilizowanych ludzi”, zastąpiona została znaną nam obecnie nazwą japońską, czyli Hokkaido<sup>16</sup>. Nowe prawo okresu Meiji zakazało używania języka Ajnów w szkołach i instytucjach prawnych, zabroniono także praktykowania wielu kulturowych tradycji takich jak polowanie czy łowiectwo. Celem rządu było za pomocą aktów prawnych oraz polityki najszybsze i najskuteczniejsze zasymilowanie Ajnów z Japończykami, co skutkowało marginalizacją społeczną i gospodarczą tej mniejszości. Po konfiskacie gruntów na mocy *Hokkaidō kyūdoijin hogohō* (Hokkaido Aborigine Protection Act) przez rząd uniemożliwiono prowadzenie dotychczasowej działalności gospodarczej oraz uzyskania tytułu prawnego do gruntów na podstawie na podstawie litery prawa obowiązującego w 1899 roku<sup>17</sup>. W większości tereny te zostały przekazane nowym osadnikom<sup>18</sup>. Wspomniany akt prawny miał gwarantować Ajnom prawo do posiadania ziemi oraz prawo do edukacji<sup>19</sup>.

### Bronisław Piłsudski

Bronisław Piłsudski<sup>20</sup>, starszy brat Józefa Piłsudskiego, za domniemany udział w spisku na życie cara Rosji Aleksandra III w 1887 roku został skazany na 15 lat ciężkich robót na Sachalinie<sup>21</sup> i na zesłaniu, rozpoczął swoje pionierskie badania nad sachalińską ludnością Ajnów, a jedna z jego pierwszych prac w tym temacie pt. *Niedostatki i potrzeby sachalińskich Giliaków* została wydana w Chabarowsku w roku 1898<sup>22</sup>. Etnograf i badacz ludów Dalekiego Wschodu w 1902 roku jako oficjalny wysłannik Rosyjskiej Akademii Nauk i pracownik zatrudniony przez Muzeum Carskiej Akademii Nauk w Petersburgu do 1905 roku prowadził na

<sup>16</sup> *Final Report*, Advisory Council for Future Ainu Policy, 2009,

[http://www.kantei.go.jp/jp/singi/ainu/dai10/siryoul\\_en.pdf](http://www.kantei.go.jp/jp/singi/ainu/dai10/siryoul_en.pdf), dostęp: 09.08.2017 r.

<sup>17</sup> D. L. Howell, *Geographies of Identity in Nineteenth-Century Japan*, Los Angeles 2005, s. 172.

<sup>18</sup> *Minority Rights Group: Japan-Ainu*, Minority Rights Group International,

<http://minorityrights.org/minorities/ainu/>, dostęp: 09.08.2017 r.; Zob. C. F. Goodman, *The Rule of Law in Japan: A Comparative Analysis*, 2003, s. 106.; S. Meyer, *Japanese Minorities and The Question of Citizenship: The Case of The Ainu, Koreans and Okinawans*, [w:] *Silva Iaponicarum 日林, Special Edition Okinawa: forty years after the reversion to Japan*, B. Bochorodycz (red.), Kraków 2011, s. 64 i n.; *History*, The Foundation..., dz. cyt.

<sup>19</sup> A. F. Majewicz, *Ajnu: lud, jego język i tradycja ustna*, Poznań 1984, s. 18.

<sup>20</sup> Dla wszystkich zainteresowanych publikacjami o Bronisławie Piłsudskim w języku japońskim autorka niniejszego artykułu przypomina by szukać go pod japońskim imiennym odpowiednikiem brzmiącym następująco: Buronisuwafu Piusutsuki. Zob. więcej: Ewa Pałasz-Rutkowska, *Buronisuwafu Piusutsuki no Pōrando to Nihon (Polska Bronisława Piłsudskiego a Japonia)*, [w:] *Pōrando no Ainu kenkyūsha Piusutsuki no shigoto (Dzieło Piłsudskiego, polskiego badacza Ajnów)*, K. Inoue (red.), Sapporo 2013.

<sup>21</sup> A. Kuczyński, *Bronisław Piłsudski (1866–1918) zesłaniec i badacz kultury ludów Dalekiego Wschodu*, *Niepodległość i Pamięć* 22/2 (50), 2015, s. 43 i n.; *Twórca niepodległego państwa polskiego, Dwutygodnik Kronika Sejmowa*, Kancelaria Sejmu VIII kadencja, nr 41 (860), lipiec 2017, s. 4.; A. Kuczyński, *Tablica memoriałowa Bronisława Piłsudskiego (Kraków 3 listopada 2003 roku)*, „*Niepodległość i Pamięć*” nr 20, 2004, s. 319, 324.

<sup>22</sup> A. Kuczyński, *Bronisław Piłsudski (1866–1918) – zesłaniec i badacz kultury ludów Dalekiego Wschodu*, *Muzeum Niepodległości*, *Czasopismo humanistyczne Rocznik XXII*, 2 (50) 2015, s. 20, 31-33.

Sachalinie badania etnograficzne nad Ajnami<sup>23</sup> i co warte podkreślenia dla celów badawczych został wyposażony w środki finansowe oraz fonograf Edisona i sprzęt fotograficzny<sup>24</sup>. Udał się on w 1902 roku pierwszy raz na japońską wyspę Hokkaido, a w 1903 roku dołączył do ekspedycji naukowej Rosyjskiego Towarzystwa Geograficznego, którą dowodził etnograf Wacław Sieroszewski, która miała za cel zbadanie kultury Ajnów<sup>25</sup>. Zbiory wówczas zebrane przez Piłsudskiego zawierają oryginalne fotografie, walki fonograficzne z nagraniami pieśni i opowieści ludowych oraz własnoręczne teksty badawcze opublikowane w 1906 po powrocie do kraju<sup>26</sup>. Życie tej rdzennej ludności obserwował dziewiętnaście lat, a jego badania uważa się dziś za najrzetelniejsze, najdokładniejsze i właściwie jedyne, która przedstawiają wizerunek Ajnów na świecie<sup>27</sup>. W Muzeum Ajnów w Shiraoui 19 października 2013 roku, został odsłonięty pomnik Bronisława Piłsudskiego za liczne zasługi jakich dokonał dla mniejszości ajnuskiej<sup>28</sup>.

Warto podkreślić, że Piłsudski był autorem dokumentu „*Projekt zasad bytu i zarządzania Ajnami z krótkimi komentarzami do poszczególnych punktów*” (obecnie akt znajduje się w Bibliotece Uniwersytetu Tomskiego), poświęconego zasadom mającym regulować działalność samorządu ajnoskiego na Sachalinie. Został on opracowany na polecenie generała W. I. Liapunow, który wysłał do B. Piłsudskiego list z takim poleceniem, a drugi do lokalnych władz aby umożliwiły mu pracę, ponieważ doskonale zna on sytuację prawno-społeczną Ajnów<sup>29</sup>. Propozycja stworzenia takiego aktu prawnego pojawiła się w roku 1899 i

<sup>23</sup> W wiosce Ai poznał i poślubił Chuhsammę, bratanica wodza Kimury Bafanke. Zob. E. Pałasz-Rutkowska, *Polska Bronisława Piłsudskiego i Japonia*, Wrocławskie Studia Wschodnie, 17 (2013), s. 6; K. Szostek, *Ajnowie w obiektywie Bronisława Piłsudskiego*, <http://www2.almamater.uj.edu.pl/106/07.pdf>, dostęp: 09.08.2017 r.

<sup>24</sup> A. Majewicz, E. Majewicz, *Przekraczać granice dyscyplin – 40 lat prac nad dziełami zebranymi Bronisława Piłsudskiego*, Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego 2016, s. 63.

<sup>25</sup> E. Pałasz-Rutkowska, *Polska Bronisława...* dz. cyt., s. 30.

<sup>26</sup> A. Kuczyński, *Bronisława Piłsudskiego droga do etnografii*, LUD, tom 74: 1991, s. 6-7.

<sup>27</sup> Biegle władał językiem ajnuskim, żył pośród nich, a ponadto ożenił się z Ajnuską. Zob. K. Szostek, *Ajnowie...*, dz. cyt.; Zob. E. Pałasz-Rutkowska, *Polska Bronisława...*, dz. cyt., s. 25 i n.; Por. B. Pasierb, *Nieznane teksty Bronisława Piłsudskiego. Doświadczenia własne i innych w muzealnictwie etnograficznym*, Wrocławskie Studia Wschodnie 12 (2008), s. 234 i n.; Por. P. Karendał, *Ainu – Tourism in the Service of Autarchy?*, *Zeszyty Naukowe. Turystyka i Rekreacja* 2014 2(14), s. 9.; W. Kowalski, *Polska honoruje w Japonii Bronisława Piłsudskiego*, <http://hokkaido-poland.com/POLE/POLE82Kowalski.pdf>, 2014, dostęp: 09.08.2017 r.

<sup>28</sup> T. Baliszewski, *Brat Józefa Piłsudskiego ma pomnik w Japonii*, <http://natemat.pl/85111,brat-jozefa-pilsudskiego-ma-pomnik-w-japonii>, dostęp: 09.08.2017 r.; W. Duch, *W Japonii odsłonięto pomnik Bronisława Piłsudskiego*, <https://historia.org.pl/2013/12/11/w-japonii-odslonieto-pomnik-bronislawa-pilsudskiego-video/>, dostęp: 09.08.2017 r.

<sup>29</sup> Warto zaznaczyć, że dokument ma dwie wersje, w niniejszym artykule omawiana jest ta dłuższa znajdująca się w bibliotece w Tomsku, zaś krótsza znajduje się we Władystoku. Zob. A. Kuczyński, *Bronisław Piłsudski (1866–1918)...*, dz. cyt., s. 43 i n.; J. Arvaniti, D. Pietrkiewicz, *Syberia – legenda i rzeczywistość na wystawie „Polscy badacze Syberii”*, [w:] *Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk*, 50 (2009), A. Chodkowska, H. Krajewska, H. Szymczyk (red.), Warszawa 2009, s. 68.; W polskiej literaturze bezcenne są prace Antoniego Kuczyńskiego dotyczące sylwetki i działalności Bronisława Piłsudskiego, opublikowane w głównej mierze w czasopiśmie etnologicznym "Lud" wydawanym przez Polskie Towarzystwo Ludoznawcze i Komitet Nauk Etnologicznych PAN. To dzięki staraniom Kuczyńskiego w niniejszym artykule autorka może przywołać oryginalną treść wspomnianego wcześniej *Projektu*. (Zob. Profil prof. dr hab. A. Kuczyńskiego, Polska Akademia Nauk, <http://www.ihnpan.waw.pl/dr-hab-antoni-kuczynski-profesor-pan/>, dostęp: 09.08.2017 r.).

miała na celu zmianę obowiązujących od 1822 roku uregulowań prawnych, które obowiązywały ówczesnej Rosji<sup>30</sup>.

W związku z powyższym warto omówić precyzyjnie treść *Projektu zasad bytu i zarządzania Ajnami z Wyspy Sachalin*<sup>31</sup>, który przedstawia instytucję, rolę oraz poszczególne prawa samorządu tubylczego stworzonego na bazie wiedzy i wieloletnich obserwacji Ajnów przez Piłsudskiego. Oprócz licznych publikacji, fotografii, przygotował specjalny projekt przepisów prawnych o ustroju i administracji ajnuskiej wyspy. *Projekt* ten można podzielić na pięć części. Pierwsza dotyczy samorządu tubylczego, druga porusza kwestie finansowe i ubezpieczeniowe, kolejna dotyczy praw i obowiązków osób, które tworzą samorząd tubylczy, przedostatnia dotyczy prawa karnego, a ostatnia prawa do edukacji, a poniższe podpunkty przywołują treść tego projektu.

- 1) Część pierwsza, czyli pierwsze dziesięć punktów, dotyczą kwestii samorządności oraz konieczności stworzenia instytucji samorządowych takich jak samorząd tubylczy. Zgodnie z treścią art. 1 taki samorząd tworzy każde osiedle, które powinno być zarządzane przez sołtysa wybranego w wyborach, zaś poszczególne gminy powinny posiadać wójta wybieralnego i dwóch pomocników. Wszyscy wójtowie oraz ich pomocnicy spotykaliby się w określonym miejscu i czasie, a swoje funkcje pełniliby bezpłatnie. Wybierani byli by na podstawie stworzonego w tym celu prawa wyborczego na okres trzyletniej kadencji (art. 4), razem stanowiliby samorząd tubylczy (art. 2), który działałby przy specjalnym naczelniku tubylczym, który posiadałby prawa podobne jak naczelnik chłopski (art. 3). Naczelnik do spraw tubylców zatwierdzał ich wybór (art. 5). Wójtowie posiadaliby opłacanych kancelistów, którzy mieli być wybierani spośród tubylców, a wysokość ich wynagrodzenia określać miałaby dana gmina (art. 6, 7). Obowiązki wójta wykonywane były by jako funkcja społeczna, dlatego też jeśli gmina postanowiłaby inaczej, stanowisko to mogło być wynagradzane, przy czym gmina samodzielnie nie mogła określać jego wysokości i sposobu pobierania (art. 7). Wszyscy wójtowie byli by bezpośrednio podporządkowani naczelnikowi do spraw różnoplemieńców (art. 8), a do ich nadanych prawem obowiązków należeć miało (art. 9):
  - ogłaszanie i wykonywanie wszystkich rozporządzeń władz zwierzchnich, a także egzekwowanie wykonania lub niewykonania tych zdań,
  - przedsięwzięcie odpowiednich środków zapobiegawczych przeciwko epidemiom, pomorowi bydła, pożarom lasów oraz kontrola przestrzegania higieny sanitarnej podczas zbiorowych połowów
  - rejestracja zgonów i narodzin ludności,
  - zarządzanie społecznymi rezerwami magazynowymi i sumami pieniężnymi,
  - analizowanie i dostarczanie informacji o stanie materialnym i potrzebach ludności tubylczej,
  - sprawowanie pieczy nad rozwojem ogrodnictwa, hodowli zwierząt, rolnictwa i rybołówstwa,
  - współdziałanie z władzami sądowymi, personelem lekarskim, urzędnikami policji, przechodzącymi wojskami i nauczycielami.

Samorząd tubylców, będąc zgromadzeniem społecznym (art. 10), zajmowałby się następującymi sprawami:

- wyznaczaniem i rozdziałem powinności ziemskich oraz państwowych,
- prowadzenie ewidencji społecznego majątku oraz pieniędzy,
- dbanie o byt materialny ludu tubylczego oraz w razie stwierdzenia nieprawidłowości sporządzanie podań do instancji nadrzędnych celem zmienienia tego stanu,

<sup>30</sup> A. Kuczyński, *Bronisław Piłsudski (1866–1918)...*, dz. cyt., s. 25-27.

<sup>31</sup> B. Piłsudski, *Projekt zasad zarządzania Ajnami z wyspy Sachalin. Z krótkimi komentarzami do poszczególnych punktów*, LUD, tom 74: 1991, s. 1 i n. Wszystkie przywołane i opisane poniżej artykuły pochodzą z tego źródła.

- rozwiązywanie sporów i konfliktów, które wyłączone są spod zakresu ogólnego kodeksu karnego i cywilnego poprzez zastosowanie reguł prawa zwyczajowego.

Zgodnie z przedostatnim punktem kontrakty i umowy zawierane były by nie z poszczególnymi osobami lecz z całą społecznością, lub jej przedstawicielami, a później powinny być zatwierdzone przez naczelnika ds. tubylców (art. 27). Gubernator miał sprawować ogólny nadzór nad administracją tubylczą. Podlegaliby mu naczelnicy ds. tubylców, a on ponosiłby odpowiedzialność za pomyślną sytuację materialną tubylców (art. 28).

- 2) Część druga obejmuje kwestie finansowe tj. podatki oraz ubezpieczenia. Jeśli chodzi o sprawy podatkowe *Projekt* przewidywał dwa rozwiązania - pierwsze, stanowiło, że powinności spłacane w naturze mogą być wyznaczane jedynie przez samych Ajnów dla swych własnych potrzeb społecznych (art. 12), a drugie, że Ajnowie płaciliby podatki wymierzone przez władze nadrzędne (art. 13). Kwestie ubezpieczeń regulował art. 14, który stanowił, że Ajnowie mieliby uczestniczyć we wzajemnym ubezpieczeniu budowli mieszkalnych od pożaru, później zaś, w miarę rozwoju rolnictwa i hodowli zwierząt, w ubezpieczeniu bydła od pomoru i zasiewów od nieurodzaju. Bardzo ciekawe rozwiązanie wprowadza punkt 15, który stanowi, że w każdej gminie był przynajmniej jeden społeczny sklep, w którym znajdowałyby się produkty pierwszej potrzeby takie, jak mąka, ryż, ryby. Zamiast składek żywnościowych gmina mogła uchwalić daninę pieniężną i utworzyć fundusze społeczne, które następnie mogły być wypłacane jako pożyczki zwrotne oraz bezzwrotne dla potrzebujących. Przechowywanie produktów i zawiadywanie żywnością lub środkami pieniężnymi leżało w gestii wójtów i ich zastępców, zaś kontrolę sprawował naczelnik tubylców. Art. 20 stanowił, że dla uzupełnienia funduszu tubylczego korzystać można było z dochodów państwowej sprzedaży prochu, ołowiu, mąki, ryżu, soli, broni itp. Sprzedaż towarów pierwszej potrzeby realizowali urzędnicy (marża 10 procent). Połowa tego dochodu zasilać miała fundusz tubylców, a pozostała miała być przeznaczona np. na koszty administracyjne lub przechowywane w budżecie państwa. W sytuacji klęsk naturalnych, które skutkowały by głodem ceny towarów miały być obniżane, można wówczas było skorzystać z kredytu, a dla najuboższej i bezrobotnej grupy społecznej towary miały być wydawane bezpłatnie. Z kapitału funduszu tubylczego mogły być udzielane pożyczki oraz zasiłki dla poparcia rozwoju gospodarczego np. hodowli bydła, ogrodnictwa, rolnictwa, łowiectwa morskiego lub rękodziela (art. 21).
- 3) Część trzecia dotyczy praw i obowiązków osób tworzących samorząd tubylczy. Art. 16 stanowił, że każde osiedle Ajnów powinno posiadać dokładnie określony przydział ziemi, lecz rodziny miały prawo przesiedlać się do innych wiosek po uprzednim uzyskaniu zgody mieszkańców tych ostatnich, zaś kilka rodzin łącznie miało prawo przenosić się, po uzyskaniu zezwolenia odpowiednich władz na tereny niezamieszkałych dotąd terenów. W kolejnych punktach Piłsudski proponuje rozwiązania dotyczące zasad działalności antyalkoholowej, która zakłada, że zakazane było używanie spirytusu jako środka płatniczego, w osadach tubylczych nie powinno być sklepów z asortymentem alkoholowym, a w ramach profilaktyki powołać należało towarzystwo trzeźwości, które było by zarządzane centralnie lub pod kontrolą specjalnej organizacji opieki nad tubylcami. Wszystkie te zabiegi miały na celu profilaktykę zdrowotną oraz ograniczenie liczby zgonów wśród tubylców (art. 18). Nawiązując w tym momencie jeszcze do kwestii zdrowotnych zgodnie z art. 22 w pasmie wyspy zajmowanej przez Ajnów miały istnieć dwie jednostki służby zdrowia dla tubylców, które powinny współdziałać z mniejszymi oddziałami służby medycznej.
- 4) Część czwarta odnosiła się do prawa karnego. Zgodnie z treścią art. 19 wszystkie kary finansowe nakładane na tubylców miały być przeznaczone na uzupełnienie funduszu tubylczego, z którego czerpało się na zapomogi i pożyczki dla tej ludności. Naczelnik ds. tubylców miał za zadanie zbierać co roku informacje o sprawach rozpatrzonych przez Ajnów i wpływać moralnie na zmianę takich decyzji, w których obiektywnie doszłoby do krzywdy strony słabszej przez silniejszą (art. 25). Tubylcy, którzy zostali skazani na karę pozbawienia wolności odbywają tę karę w specjalnie przygotowanych oddzielnych pomieszczeniach, odizolowani od innych więźniów, w specjalnie określonych warunkach w celu osiągnięcia skutecznej resocjalizacji (art. 26). Kolejne przepisy dotyczyły sposobów rozstrzygnięcia sporów. Wszystkie sprawy sądowe, karne i cywilne, które na



podstawie przepisów prawnych miały być rozpatrywane stosownie do obyczajów różnoplemiennych, pozostawiono do ustnej decyzji administracji tubylczej<sup>32</sup>.

- 5) Część piąta tyczyła się prawa do edukacji. B. Piłsudski szczególną uwagę zwrócił na prawo do edukacji i za pomocą art. 23 oraz 24 wprowadził obowiązek szkolnictwa. W każdej gminie miała istnieć co najmniej jedna placówka oświatowa, która pełniłaby rolę szkoły zawodowej, uczyłaby praktycznego rzemiosła np. ciesielstwa, stolarstwa, kowalstwa, albo rolnictwa, ogrodnictwa lub rybołówstwa (art. 23), z kolei edukacja szkolna miała być obowiązkowe dla osób obojga płci (art. 24). W tym miejscu warto powołać się na napisany przez B. Piłsudskiego komentarz do tego przepisu, w którym napisał, że zasadą miały być obowiązkowe nauczanie dzieci w określonym wieku, ponieważ zwalczałoby to analfabetyzm plemienny. Obowiązek szkolny miał być wprowadzany stopniowo, a zachętą do rozpoczęcia nauki przez mężczyzn był brak obowiązku powołania do wojska z racji ukończenia szkoły<sup>33</sup> - tu warto dodać, że zgodnie z art. 11 wszyscy Ajnowie byli zwolnieni od służby wojskowej. Ponadto Piłsudski podkreślił, że należy walczyć z przesądami dotyczącymi kobiet, ponieważ one też powinny mieć prawo do edukacji, a w szkołach powinny być zatrudnione nauczycielki<sup>34</sup>. W komentarzu do tego artykułu stwierdził, że środki na utrzymanie szkół dostarczyć miało państwo z powodu ubóstwa panującego wśród ludności tubylczej (np. budowa szkół lub opłacanie nauczycieli)<sup>35</sup>.

Warto zauważyć, że za pomocą tego dokumentu Piłsudski wskazał na potrzebę stworzenia instytucji samorządu tubylczego, który uwzględniałby współpracę z władzami lokalnymi, jednakże wewnątrz sprawy i problemy stanowiły by odrębną i integralną kwestię dla tego samorządu tubylczego, który wówczas rozwiązywałby je za pomocą prawa zwyczajowego<sup>36</sup>. W dalszej części artykułu A. Kuczyński podkreśla, że „*sposób rozumienia interesów tubylczych, połączony z wrażliwością na los społeczności, którymi się zajmował, czynił z Bronisława Piłsudskiego prekursora w regulacjach prawnych z tego zakresu*”, z czym trudno nie zgodzić się. Wybuch wojny rosyjsko-japońskiej oraz zajęcie przez Japończyków Sachalinu uniemożliwiły realizację tego projektu<sup>37</sup>.

### Kontekst społeczny

Obecnie trudno stwierdzić jak duża jest społeczność Ajnu, gdyż nie ma aktualnych rzetelnych statystyk. W roku 1807 populacja ludu Ajnów liczyła 26256 osób, w 1822 roku 23563, w 1854 roku 17810, w 1873 roku zaś 16272, następnie w 1903 roku 17783, a w 1931 roku 15969<sup>38</sup>. Między 1822 a 1854 rokiem liczebność populacji silnie spadła, a powodem było rozprzestrzenienie się wśród tej populacji takich chorób jak ospa, odra, cholera i gruźlica. Warto

<sup>32</sup> Tamże.

<sup>33</sup> A. Kuczyński, *Bronisław Piłsudski (1866–1918)*..., dz. cyt., s. 34.

<sup>34</sup> B. Piłsudski, *Projekt zasad*..., dz. cyt., s. 1 i n.

<sup>35</sup> A. Kuczyński, W. Łatyszew, *O działalności pedagogicznej Bronisława Piłsudskiego (prezentacja źródeł)*, „Etnografia Polska”, t. XXXVII: 1993, z. 2, s. 1 i n.

<sup>36</sup> A. Kuczyński, *Bronisław Piłsudski (1866–1918)*..., dz. cyt., s. 45 i n.

<sup>37</sup> D. Wróblewski, *Bronisław Piłsudski - zapomniany przez Polaków, bohater narodowy na Dalekim Wschodzie*, Vade Nobiscum 2016, vol. XVI, s. 227 i n.; A. Kuczyński, *Bronisław Piłsudski (1866–1918)*..., dz. cyt., s. 45 i n.

<sup>38</sup> *Ainu History and Culture*, Ainu Museum, <http://www.ainu-museum.or.jp/en/study/eng01.html>, dostęp: 09.08.2017 r.; B. Piłsudski, *The Collected Works of Bronisław*..., dz. cyt., s. 598 i n.

podkreślić, że do zmniejszenia populacji przyczynił się także praca przymusowa, która spowodowała rozpad rodzin<sup>39</sup>. Wiele rodzin ukrywa swoje ajnuskie korzenie by uniknąć dyskryminacji na tle rasowym. Zgodnie z danymi rządu lokalnego Hokkaido z 1984 roku było ich około dwadzieścia cztery tysiące<sup>40</sup>. Stosownie do badań przeprowadzonych w 2013 roku przez rząd na obszarze Hokkaido liczba mieszkańców Ajnu mieszkających szacowana była na około siedemnaście tysięcy osób, czyli 0,4% ogółu mieszkańców regionu<sup>41</sup>. W 1984 roku Stowarzyszenie Ajnu na Hokkaido wydało uchwałę skierowaną do rządu aby wprowadzić nowe prawo, które będzie zawierało prawa polityczne, edukacyjne, kulturalne oraz prawa rolnicze (rybołówstwo)<sup>42</sup>. Ugrupowanie zostało osłabione przez śmierć Shigeru Kayano, który aktywnie działał na rzecz Ajnu i był pierwszym Ajnu, który został członkiem Izby Radców japońskiego parlamentu (1994-1998, członek Partii Socjaldemokratycznej), a za główny cel postawił sobie przyjęcie Ustawy o promocji kultury Ajnów, a także przeciwdziałanie wywłaszczeniu ziemi Ajnów w celu budowy zapory w Nibutani na rzece Saru. Z związku z budową zalane zostałyby miejsca sakralne i tradycyjne, dlatego też Kayano wniósł w 1993 roku pozew przeciwko rządowi japońskiemu w sprawie bezprawnego wywłaszczenia oraz niszczenia dziedzictwa kulturowego Ajnów. Sprawa Kayano przeciwko Hokkaido Expropriation Committee pojawiła się na wokandzie 27 marca 1997 roku w Sądzie Okręgowym w Saporro i sąd ten w wyroku orzekł, że Ajnów można uznać za lud tubylczy wyspy Hokkaido i wyliczył jego cechy: po pierwsze zamieszkiwanie wyspy Hokkaido, po drugie zachowanie odrębnej kultury i tożsamości, a po trzecie powyższy stan utrzymywał się zanim Japonia rozciągnęła swoją zwierzchność nad tym terenem, a po czwarte mimo niesprzyjających ekonomicznych, historycznych i społecznych warunków nadal tworzą grupę społeczną z odrębną kulturą i tożsamością<sup>43</sup>. Warto pokreślić, że Ajnowie w roku 1984 proponowali przyjęcie aktu prawnego regulującego ich status prawny o nazwie *Ajnu Shinpo* oraz wnioskowali o uznanie odpowiedzialności rządu Japonii za wydarzenia towarzyszące kolonizacji i asymilacji tego ludu w XIX wieku. Ustawa o promocji kultury ajnuskiej z 1997 roku odnosi się jedynie do ochrony aspektów kultury Ajnów jednak w żaden inny sposób nie reguluje pozostałych aspektów

---

<sup>39</sup> *Ainu History and Culture*, Ainu Museum..., dz. cyt.

<sup>40</sup> H. Schreiber, *Globalizacja i azjatyckie ludy tubylcze*, [w:] *Azja Wschodnia i Azja Południowa w stosunkach międzynarodowych*, J. Nakonieczna, J. Zajączkowski (red.), Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego 2011, s. 156 i n.; *Ainu History and Culture*, Ainu Museum..., dz. cyt.

<sup>41</sup> *Overview of Ainu Policy in Japan, Council for Ainu Policy Promotion*, [http://www.kantei.go.jp/jp/singi/ainusuishin/index\\_e.html#policy\\_overview](http://www.kantei.go.jp/jp/singi/ainusuishin/index_e.html#policy_overview), dostęp: 09.08.2017 r.

<sup>42</sup> H. Uemura, *Ainu...*, dz. cyt., s. 11.

<sup>43</sup> H. Schreiber, *Globalizacja i azjatyckie...* dz. cyt., 156 i n.; Y. Tanaka, *Ainu People Today...*, dz. cyt.; H. Maruyama, *Ainu Landowners' Struggle for Justice and the Illegitimacy of the Nibutani Dam Project in Hokkaido Japan*, *International Community Law Review* 14 (2012), 63–80.

prawnych np. nie uznano w niej Ajnów za lud tubylczy<sup>44</sup>. Stało się formalnie dopiero w dniu 6 czerwca 2008 roku Japonia<sup>45</sup>. W rzeczonyj Ustawie promującej kulturę Ajnów<sup>46</sup> zawarto definicję określającą elementy składające się na kulturę Ajnu, czyli ajnuski język, muzykę, taniec, rzemiosło, artefakty kulturowe odziedziczone i wytworzone przez Ajnów<sup>47</sup>. Ustawa ta nakłada na władze gminne i lokalne obowiązki takie jak<sup>48</sup>:

- naród musi podjąć działania mające na celu promocję ajnuskiej kultury (art. 2.1),
- władze miejskie zobowiązane są dążyć do wprowadzenia w życie środków mających na celu promowanie tej kultury (art. 2.2),
- realizując te działania władze rządowe oraz gminne powinny brać pod uwagę intencje Ajnów i szanować ich odmienność (art. 3),
- Minister Infrastruktury i Transportu oraz Minister Edukacji i Kultury, Sportu, Nauki i Technologii powinien określić zasady dotyczące realizacji tych zadań (art. 4),
- Hokkaido jest prefekturą która została wyznaczona jako ta która w szczególności ma za zadanie promować kulturę Ajnu (art. 5),
- zniesiona została poprzednia ustawa „Hokkaido Aborigines Protection Law” oraz akt „Asahikawa City Aborigines Preserved Land Disposal Law” (art. 7)<sup>49</sup>.

### Przyszłość Ajnu

W 2007 roku Zgromadzenie Ogólne ONZ przyjęło deklarację w sprawie praw ludów tubylczych, prosząc każde państwo o podjęcie kroków legislacyjnych w celu ochrony ich praw. Japonia była jednym z krajów, które poparły tę deklarację. Jednakże przeszłości politycy japońscy różnie wypowiadali się o mniejszości Ajnu np. premier Yasuhiro Nakasone

---

<sup>44</sup> H. Schreiber, *Globalizacja i azjatyckie...*, dz. cyt., 156 i n.

<sup>45</sup> *Hokkaido Former Natives Protection Act* (北海道旧土人保護法公布), 02.03.1899 <http://www.meijishowa.com/calendar/1705/02-24-1873-hokkaido-former-natives-protection-act>, dostęp: 09.08.2017 r.; M. K. Watson, *Japan's Ainu Minority in Tokyo: Diasporic Indigeneity and Urban Politics*, Nowy Jork 2014, s. 156 i n.

<sup>46</sup> 平成九年五月十四日法律第五十二号, Act on the Promotion of Ainu Culture, and Dissemination and Enlightenment of Knowledge about Ainu Tradition, Ustawa nr 52 z 14 maja, 1997.

<sup>47</sup> Jap. Art. 1. アイヌ文化とは、アイヌ語並びにアイヌにおいて継承されてきた音楽、舞踊、工芸その他の文化的所産及びこれらから発展した文化的所産をいうこと。平成九年五月十四日法律第五十二号. Zob. Act on the Promotion of Ainu Culture, and Dissemination and Enlightenment of Knowledge about Ainu Tradition, Ustawa nr 52 z 14 maja, 1997.

<sup>48</sup> アイヌ文化の振興並びにアイヌの伝統等に関する知識の普及及び啓発に関する法律, Act on the Promotion of Ainu Culture, and Dissemination and Enlightenment of Knowledge about Ainu Tradition, Law No. 50, Jun. 2, 2006.; Law for the Promotion of the Ainu Culture and for the Dissemination and Advocacy for the Traditions of the Ainu and the Ainu Culture (Law No. 52, May 14, 1997, Law No. 160, Dec. 22, 1999).; Y. Hasegawa, *The rights movement and cultural revitalization: the case of the Ainu in Japan*, *Cultural Diversity, Heritage and Human Rights: Intersections in Theory and Practice*, M. Langfield, W. Logan, M. Nic Craith (red.), Nowy Jork 2010, s. 214 i n.

<sup>49</sup> 平成九年五月十四日法律第五十二号, Act No. 52 of May 14, 1997.; W celu kompleksowego i skutecznego promowania polityki Ajnów powstała Rada ds. Promocji kultury Ajnu, która została powołana na podstawie Raportu Komisji doradczej ds. przyszłej polityki Ajnu w lipcu 2009 roku (*Overview of Ainu Policy in Japan*, Council for Ainu Policy Promotion, [http://www.kantei.go.jp/jp/singi/ainusuishin/index\\_e.html#about](http://www.kantei.go.jp/jp/singi/ainusuishin/index_e.html#about), dostęp: 09.08.2017 r.

powiedział w 1986 roku, że „*Japonia jest narodem jednorodnym*”<sup>50</sup>, a we wrześniu 2014 roku członek Rady Miasta Sapporo opublikował na Twitterze wpis, w którym stwierdził, że „*Ajnowie już nie istnieją*”. Pomimo publicznego sprzeciwu członek partii liberalno-demokratycznej, nie otrzymał żadnej sankcji. Jednakże Komitet ONZ ds. Eliminacji Dyskryminacji Rasowej stwierdził, że wypowiedź ta jest przejawem mowy nienawiści<sup>51</sup>. Podejmowane są różne działania mające na celu przywrócenie dawnej świetności tej mniejszości etnicznej. W styczniu 2012 roku w mieście Ebetsu na Hokkaido powstała Partia Ajnów, która miała na celu przede wszystkim przyznanie Ajnom praw jako ludowi rdzennemu i ochronę ich kultury<sup>52</sup>. Tym razem kierowanie partią przejął Shiro Kayano, syn wspomnianego wcześniej w ramach sprawy Nibutani Dam Shigeru Kayano, czyli byłego posła Partii Ajnów i zarazem jedyne przedstawiciela Ainu w japońskim parlamencie. Głównym zadaniem partii jest wprowadzenie do izby wyższej japońskiego rządu przynajmniej dziesięciu posłów<sup>53</sup>. Czas pokaże skuteczność działań tej partii politycznej. Harumi Takahashi, burmistrz Hokkaido, w 2015 roku powiedziała, że w 2019 roku planuje zorganizować wydarzenie upamiętniające 150 rocznicę istnienia Hokkaido. Stwierdzenie to ponownie wznowiło dyskusje na temat kwestii Ajnu i statusu prawnego Hokkaido, który został ustanowiony bez ich zgody<sup>54</sup>. *Symboliczna przestrzeń dla etnicznej harmonii* w skład której będzie wchodziło Narodowe Muzeum Ajnów zostanie wybudowana w mieście Shiraoui w Iburi na Hokkaido i zostanie otwarta dla szerszej publiczności w roku 2020, czyli w ramach XXXII Letnich Igrzysk Olimpijskich, które odbędą się w Tokio<sup>55</sup>. Od wielu lat wiele osób i organizacji walczących o prawa mniejszości przygląda się działaniom japońskiego rządu wobec Ajnów. Losy tego ludu wydają się być już przesądzone, a wspomniane zdanie wcześniej miejsce może zostać jedyną namiastką świetności *Ainu Mosir*, czyli „ziemi ludzi” jak nazywali Ajnowie w przeszłości obecnie już całkowicie zjaponizowane Hokkaido<sup>56</sup>.

<sup>50</sup> *Japan's government to stipulate Ainu as 'indigenous people' for first time*, <https://www.japantimes.co.jp/news/2017/08/28/national/japans-government-stipulate-ainu-indigenous-people-first-time/>, dostęp: 09.08.2017 r.

<sup>51</sup> *East and South East Asia: Japan, The Indigenous World 2015*, Copenhagen 2015, International Work Group For Indigenous Affairs, s. 234, [http://www.iwgia.org/iwgia\\_files\\_publications\\_files/0716\\_THE\\_INDIGENOUS\\_ORLD\\_2015\\_eb.pdf](http://www.iwgia.org/iwgia_files_publications_files/0716_THE_INDIGENOUS_ORLD_2015_eb.pdf), dostęp: 09.08.2017 r.

<sup>52</sup> S. Hosoda, *Historia Kaszubów...*, dz. cyt., s. 203 i n.; A. Czapkowska, *Partia Ainu – mniejszości narodowe wkraczają na japońską scenę polityczną*, <http://www.polska-azja.pl/partia-ainu-mniejszosci-narodowe-wkraczaja-na-japonska-scene-polityczna/>, dostęp: 09.08.2017 r.

<sup>53</sup> *East and South East Asia: Japan...*, dz. cyt., s. 234.; A. Czapkowska, *Partia Ainu...*, dz. cyt.

<sup>54</sup> C. Abe, *Right to Land...*, dz. cyt.; Y. Tanaka, *Ainu People Today...*, dz. cyt.

<sup>55</sup> *Ainu Culture*, Hokkaido Government Iburi General Subprefectural Bureau, [http://www.iburi.pref.hokkaido.lg.jp/ts/tss/sandai/ainu\\_culture.htm](http://www.iburi.pref.hokkaido.lg.jp/ts/tss/sandai/ainu_culture.htm), dostęp: 09.08.2017 r.

<sup>56</sup> M. K. Watson, *Japan's Ainu Minority in Tokyo: Diasporic Indigeneity and Urban Politics*, Nowy Jork 2014, s. 5.; P. Heinrich, *The Making of Monolingual Japan: Language Ideology and Japanese Modernity*, 2012, s. 93.;

**Bibliografia:**

- Abe C., Right to Land and the Ainu, FOCUS September 2015 Vol. 81.
- Act on the Promotion of Ainu Culture, and Dissemination and Enlightenment of Knowledge about Ainu Tradition, 平成九年五月十四日法律第五十二号, Ustawa nr 52 z 14 maja, 1997.
- Act on the Promotion of Ainu Culture, and Dissemination and Enlightenment of Knowledge about Ainu Tradition, アイヌ文化の振興並びにアイヌの伝統等に関する知識の普及及び啓発に関する法律, Law No. 50, Jun. 2, 2006.
- Ainu Culture, Hokkaido Government Iburi General Subprefectural Bureau, [http://www.iburi.pref.hokkaido.lg.jp/ts/tss/sandai/ainu\\_culture.htm](http://www.iburi.pref.hokkaido.lg.jp/ts/tss/sandai/ainu_culture.htm), dostęp: 09.08.2017 r.
- Ainu Historical Events, Ainu Association of Hokkaido, <https://www.ainu-assn.or.jp/english/history.html>, dostęp: 09.08.2017 r.
- Ainu History and Culture, Ainu Museum, <http://www.ainu-museum.or.jp/en/study/eng01.html>, dostęp: 09.08.2017 r.
- Arvaniti J., Pietrzekiewicz D., Syberia — legenda i rzeczywistość na wystawie „Polscy badacze Syberii”, [w:] Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk, 50 (2009), A. Chodkowska, H. Krajewska, H. Szymczyk (red.), Warszawa 2009.
- Baliszewski T., Brat Józefa Piłsudskiego ma pomnik w Japonii, <http://natemat.pl/85111,brat-jozefa-pilsudskiego-ma-pomnik-w-japonii>, dostęp: 09.08.2017 r.
- Batten B. L., To the Ends of Japan: Premodern Frontiers, Boundaries, and Interactions, 2003.
- Bogdanowicz T., Where are the Ainu now?, <https://www.japantimes.co.jp/community/2003/03/02/general/where-are-the-ainu-now/>, dostęp: 09.08.2017 r.
- Cotterill S., Ainu Success: the Political and Cultural Achievements of Japan's Indigenous Minority, The Asia-Pacific Journal Vol 9, Issue 12 No 2, March 21, 2011.
- Czapkowska A., Partia Ainu – mniejszości narodowe wkraczają na japońską scenę polityczną, <http://www.polska-azja.pl/partia-ainu-mniejszosci-narodowe-wkraczaja-na-japonska-scene-polityczna/>, dostęp: 09.08.2017 r.
- Dubreuil C., The Ainu and Their Culture: A Critical Twenty-First Century Assessment, The Asia-Pacific Journal: Japan Focus, Vol. 5, Issue 11, November 3 2007.
- Duch W., W Japonii odsłonięto pomnik Bronisława Piłsudskiego, <https://historia.org.pl/2013/12/11/w-japonii-odslonieto-pomnik-bronislawa-pilsudskiego-video/>, dostęp: 09.08.2017 r.
- Early European Writings on Ainu Culture: Travelogues and Descriptions, Tom 5, K. Refsing (red.), Londyn 2003.
- East and South East Asia: Japan, The Indigenous World 2015, Copenhagen 2015, International Work Group For Indigenous Affairs, [http://www.iwgia.org/iwgia\\_files\\_publications\\_files/0716\\_THE\\_INDIGENOUS\\_ORLD\\_2015\\_eb.pdf](http://www.iwgia.org/iwgia_files_publications_files/0716_THE_INDIGENOUS_ORLD_2015_eb.pdf), dostęp: 09.08.2017 r.
- 
- M. Lam, *'Land of the Human Beings': The world of the Ainu, little-known indigenous people of Japan*, [https://www.washingtonpost.com/news/in-sight/wp/2017/07/28/land-of-the-human-beings-the-world-of-the-ainu-little-known-indigenous-people-of-japan/?utm\\_term=.37eee6a62520](https://www.washingtonpost.com/news/in-sight/wp/2017/07/28/land-of-the-human-beings-the-world-of-the-ainu-little-known-indigenous-people-of-japan/?utm_term=.37eee6a62520), dostęp: 09.08.2017 r.

## BARBARA JELONEK

- Final Report, Advisory Council for Future Ainu Policy, 2009,  
[http://www.kantei.go.jp/jp/singi/ainu/dai10/siryoul\\_en.pdf](http://www.kantei.go.jp/jp/singi/ainu/dai10/siryoul_en.pdf), dostęp: 09.08.2017 r.
- Goodman C. F., *The Rule of Law in Japan: A Comparative Analysis*, 2003.
- Hasegawa Y., *The rights movement and cultural revitalization: the case of the Ainu in Japan*, *Cultural Diversity, Heritage and Human Rights: Intersections in Theory and Practice*, M. Langfield, W. Logan, M. Nic Craith (red.), Nowy Jork 2010.
- Heinrich P., *The Making of Monolingual Japan: Language Ideology and Japanese Modernity*, 2012.
- Hirano K., *The Politics of Colonial Translation: On the Narrative of the Ainu as a "Vanishing Ethnicity"*, *The Asia-Pacific Journal: Japan Focus*, Vol. 7, Issue 4, Number 3, January 12 2009.
- History, *The Foundation for Research and Promotion of Ainu Culture "FRPAC"*,  
[http://www.frpac.or.jp/english/files/together\\_06.pdf](http://www.frpac.or.jp/english/files/together_06.pdf), dostęp: 09.08.2017 r.
- Hokkaido Former Natives Protection Act (北海道旧土人保護法公布), 02.03.1899,  
<http://www.meijishowa.com/calendar/1705/02-24-1873-hokkaido-former-natives-protection-act>, dostęp: 09.08.2017 r.
- Hosoda S., *Historia Kaszubów w oczach badacza japońskiego – Kaszubi a mniejszości etniczne oraz narodowe w Japonii*, [w:] *Tendencje rozwojowe myśli politycznej i prawnej*, M. Maciejewski, M. Sadowski, M. Marszał (red.), Wrocław 2014.
- Howell D. L., *Geographies of Identity in Nineteenth-Century Japan*, Los Angeles 2005, s. 172.
- Human Variation: From the Laboratory to the Field*, C.G. N. Mascie-Taylor, A. Yasukouchi, S. Ulijaszek (red.), Londyn 2017.
- Irish A. B., *Hokkaido: A History of Ethnic Transition and Development on Japan's Northern Island*, 2009.
- Japan's government to stipulate Ainu as 'indigenous people' for first time,  
<https://www.japantimes.co.jp/news/2017/08/28/national/japans-government-stipulate-ainu-indigenous-people-first-time/>, dostęp: 09.08.2017 r.
- Japan's Minorities: The illusion of homogeneity*, Sheffield Centre for Japanese Studies, M. Weiner (red.), 2008.
- K. Szostek, *Ajnowie w obiektywie Bronisława Piłsudskiego*,  
<http://pilsudski.jcom.pl/foto/Bronek/AJNOWIE%20W%20OBIEKTYWIE.pdf?i=1>, dostęp: 09.08.2017 r.
- Karendal P., *Ainu – Tourism in the Service of Autarchy?*, *Zeszyty Naukowe. Turystyka i Rekreacja* 2014 2(14).
- Kowalski W., *Polska honoruje w Japonii Bronisława Piłsudskiego*, <http://hokkaido-poland.com/POLE/POLE82Kowalski.pdf>, 2014, dostęp: 09.08.2017 r.
- Krame E. M., *The Emerging Monoculture: Assimilation and the Model Minority*, Londyn 2003.
- Kuczyński A., *Bronisław Piłsudski (1866–1918) – zesłaniec i badacz kultury ludów Dalekiego Wschodu*, *Muzeum Niepodległości, Czasopismo humanistyczne Rocznik XXII*, 2 (50) 2015.
- Kuczyński A., *Bronisław Piłsudski (1866–1918) zesłaniec i badacz kultury ludów Dalekiego Wschodu*, *Niepodległość i Pamięć* 22/2 (50), 2015.
- Kuczyński A., *Bronisława Piłsudskiego droga do etnografii*, *LUD*, tom 74: 1991.
- Kuczyński A., Łatyszew W., *O działalności pedagogicznej Bronisława Piłsudskiego (prezentacja źródeł)*, „*Etnografia Polska*”, t. XXXVII: 1993, z. 2.
- Kuczyński A., *Tablica memoratywna Bronisława Piłsudskiego (Kraków 3 listopada 2003 roku)*, „*Niepodległość i Pamięć*” nr 20, 2004.

- Lam M., 'Land of the Human Beings': The world of the Ainu, little-known indigenous people of Japan, [https://www.washingtonpost.com/news/in-sight/wp/2017/07/28/land-of-the-human-beings-the-world-of-the-ainu-little-known-indigenous-people-of-japan/?utm\\_term=.37eee6a62520](https://www.washingtonpost.com/news/in-sight/wp/2017/07/28/land-of-the-human-beings-the-world-of-the-ainu-little-known-indigenous-people-of-japan/?utm_term=.37eee6a62520), dostęp: 09.08.2017 r.
- Law for the Promotion of the Ainu Culture and for the Dissemination and Advocacy for the Traditions of the Ainu and the Ainu Culture, Law No. 52, May 14, 1997.
- Law for the Promotion of the Ainu Culture and for the Dissemination and Advocacy for the Traditions of the Ainu and the Ainu Culture, Law No. 160, Dec. 22, 1999.
- Lawallen A., Indigenous at last! Ainu Grassroots Organizing and the Indigenous Peoples Summit in Ainu Mosir, *The Asia-Pacific Journal: Japan Focus*, Vol. 6, Issue 11, November 1 2008.
- Lewallen A., Human Rights and Cyber Hate Speech: The Case of the Ainu, Vol. 81, *FOCUS* September 2011.
- Majewicz A. F., *Ajnu: lud, jego język i tradycja ustna*, Poznań 1984.
- Majewicz A., Majewicz E., *Przekraczać granice dyscyplin – 40 lat prac nad dziełami zebranymi Bronisława Piłsudskiego*, *Biuletyn Polskiego Towarzystwa Językoznawczego* 2016.
- Maruyama H., Ainu Landowners' Struggle for Justice and the Illegitimacy of the Nibutani Dam Project in Hokkaido Japan, *International Community Law Review* 14 (2012).
- Maruyama H., *Beyond the Present Ainu Policy: emancipating the Ainu from subordination to Japan*, vol. 81., *FOCUS* September 2015
- Meyer S., Japanese Minorities and The Question of Citizenship: The Case of The Ainu, Koreans and Okinawans, [w:] *Silva Iaponicarum 日林*, Special Edition Okinawa: forty years after the reversion to Japan, B. Bochorodycz (red.), Kraków 2011.
- Minority Rights Group: Japan-Ainu, Minority Rights Group International, <http://minorityrights.org/minorities/ainu/>, dostęp: 09.08.2017 r.
- Overview of Ainu Policy in Japan, Council for Ainu Policy Promotion, [http://www.kantei.go.jp/jp/singi/ainusuishin/index\\_e.html#policy\\_overview](http://www.kantei.go.jp/jp/singi/ainusuishin/index_e.html#policy_overview), dostęp: 09.08.2017 r.
- Overview of Ainu Policy in Japan, Council for Ainu Policy Promotion, [http://www.kantei.go.jp/jp/singi/ainusuishin/index\\_e.html#about](http://www.kantei.go.jp/jp/singi/ainusuishin/index_e.html#about), dostęp: 09.08.2017 r.
- Pałasz-Rutkowska E., Polska Bronisława Piłsudskiego i Japonia, *Wrocławskie Studia Wschodnie*, 17 (2013).
- Pałasz-Rutkowska Ewa, *Buronisuwafu Piusutsuki no Pōrando to Nihon (Polska Bronisława Piłsudskiego a Japonia)*, [w:] *Pōrando no Ainu kenkyūsha Piusutsuki no shigoto (Dzieło Piłsudskiego, polskiego badacza Ajnów)*, K. Inoue (red.), Sapporo 2013.
- Pasierb B., Nieznane teksty Bronisława Piłsudskiego. Doświadczenia własne i innych w muzealnictwie etnograficznym, *Wrocławskie Studia Wschodnie* 12 (2008).
- Phillipi D. L., *Songs of Gods, Songs of Humans: The Epic Tradition of the Ainu*, Tokio 1979.
- Piłsudski B., Projekt zasad zarządzania Ajnami z wyspy Sachalin. Z krótkimi komentarzami do poszczególnych punktów, *LUD*, tom 74: 1991.
- Piłsudski B., *The Collected Works of Bronislaw Pilsudski: Aborigines of Sakhalin v. 1: The Aborigines of Sakhalin*, vol. 1 (*Trends in Linguistics. Documentation*), Nowy Jork 1998.
- Roth J., Political and Cultural Perspectives on Japan's Insider Minorities, vol. 3, Issue 4, *The Asia-Pacific Journal: Japan Focus*, April 27 2005.

- Schreiber H., Globalizacja i azjatyckie ludy tubylcze, [w:] Azja Wschodnia i Azja Południowa w stosunkach międzynarodowych, J. Nakonieczna, J. Zajączkowski (red.), Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego 2011.
- Siddle R. M., Race, Resistance and the Ainu of Japan, Sheffield Centre for Japanese Studies, 2014.
- Sjöberg K., The Return of the Ainu. Cultural mobilization and the practice of ethnicity in Japan, Nowy Jork 2013.
- Szostek K., Ajnowie w obiektywie Bronisława Piłsudskiego, <http://www2.almamater.uj.edu.pl/106/07.pdf>,  
dostęp: 09.08.2017 r.
- Świat z Papieru i Stali: Okruchy Japonii 日本断片, A. Watanuki, M. Taniguchi (red.), Warszawa 2011.
- Tanaka Y., Ainu People Today - 7 Years after the Culture Promotion Law, FOCUS June 2004 Vol. 36.
- The beginning of history, Ainu Association of Hokkaido, <https://www.ainu-assn.or.jp/english/begin.html>,  
dostęp: 09.08.2017 r.
- Twórca niepodległego państwa polskiego, Dwutygodnik Kronika Sejmowa, Kancelaria Sejmu VIII kadencja, nr 41 (860), lipiec 2017.
- Uemura H., Ainu, [w:] Encyclopedia of Contemporary Japanese Culture, S. Buckley (red.), Nowy Jork 2009.
- Uemura H., Report on a New Policy for the Ainu: A Critique, FOCUS June 1996 Vol. 4.
- Walker B. L., The Conquest of Ainu Lands: Ecology and Culture in Japanese Expansion 1590–1800, 2001.
- Watson M. K., Japan's Ainu Minority in Tokyo: Diasporic Indigeneity and Urban Politics, Nowy Jork 2014.
- Wicherkiewicz T., Bronisław Piłsudski and the Ainu language - documentation and revitalization. What is language revitalization?, <http://www.revitalization.al.uw.edu.pl/eng/RevitalizationModels/1/what-is-language-revitalization>,  
dostęp: 09.08.2017 r.
- Wróblewski D., Bronisław Piłsudski - zapomniany przez Polaków, bohater narodowy na Dalekim Wschodzie, Vade Nobiscum 2016, vol. XVI.
- Yukie C., Selden K., The Song the Owl God Himself Sang. An Ainu Tale, The Asia-Pacific Journal: Japan Focus, Vol. 7, Issue 4, Number 5, January 12 2009.